

ՏՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լ՛ուղջութեան կանոններ որոշ կամար :

Ա. Տղոց կեցած տեղին օդը յստակ պիտի ըլլայ ու բարեխառն : Խիստ պզտիկ տղուն տաք տեղ հարկաւոր է . բայց կամաց կամաց պէտք է վարժեցնել միջակ ու բարեխառն օդի :

Բ. Դարդուս կենացը խիստ հարկաւոր է լոյսը . ուստի մոռթ տեղ մեծցողը՝ արեգական լոյսը չվայելելովը շուքի մէջ տնկուած բոյսի պէս թուամած ու տոգոյն կըլլայ : Բայց պզտի տղոց աչուրները չափազանց լուսէն ալ պէտք է զգուշացնել՝ զոր օրինակ արեւուն դիմացը պէտք է թողուլ որ կենան ու արեւուն նային . ճրագն ալ աչուրներուն սաստիկ պէտք է մօտեցնել, և այլն . վասն զի դեռ իրենց աչքին կազմուածքը տկար ըլլալով՝ կըխրվիւրփեն, ու աս գէշ սովորութիւնը մեծնանն է ալ կըմնայ վրանին . թող որ աչուրնին ալ կըտկարանայ :

Գ. Տղան ոտք ելլելէն ետքը պէտք է վարժեցնել որ ցրտի դիմանայ ու խաղալով բնութիւնը տաքնայ . ասիկայ շատ առողջարար բան է . անոր ներհակը, զգուշութիւնը ընենք ըսելով գոցելը, ծածկելը, դուրս չհանելը շատ փնասակար է տղուն առողջութեանը :

Դ. Կեղի օդը քաղաքինէն օգտակար է . բայց ուր ալ ըլլայ՝ նայելու է որ ցած, գոց ու խոնաւ տեղ չըլլայ բնակութիւնը, հասկա բարձր ու չոր . ան ատենը տղան ողջ ու առողջ կըմեծնայ : Եւ լաւ է թողուլ որ թեթեւ հագուստով, գլուխը բաց պտրտի տըղան, քան թէ չափազանց զգուշութեամբ ցաւազար ու ճրւղած մեծնայ :

Ե. Տղուն պառկած տեղը աղէկ է որ ըլլայ աւելի տանը հարաւային կամ արեւելեան կողմը . բնակարանին պատերը չոր, ու անկողինը պատէն հեռու . ու թէ որ սաստիկ ցուրտ

կամ խոնաւ չէ, բնակարանին օդը ստէպ ստէպ փոխելու է :

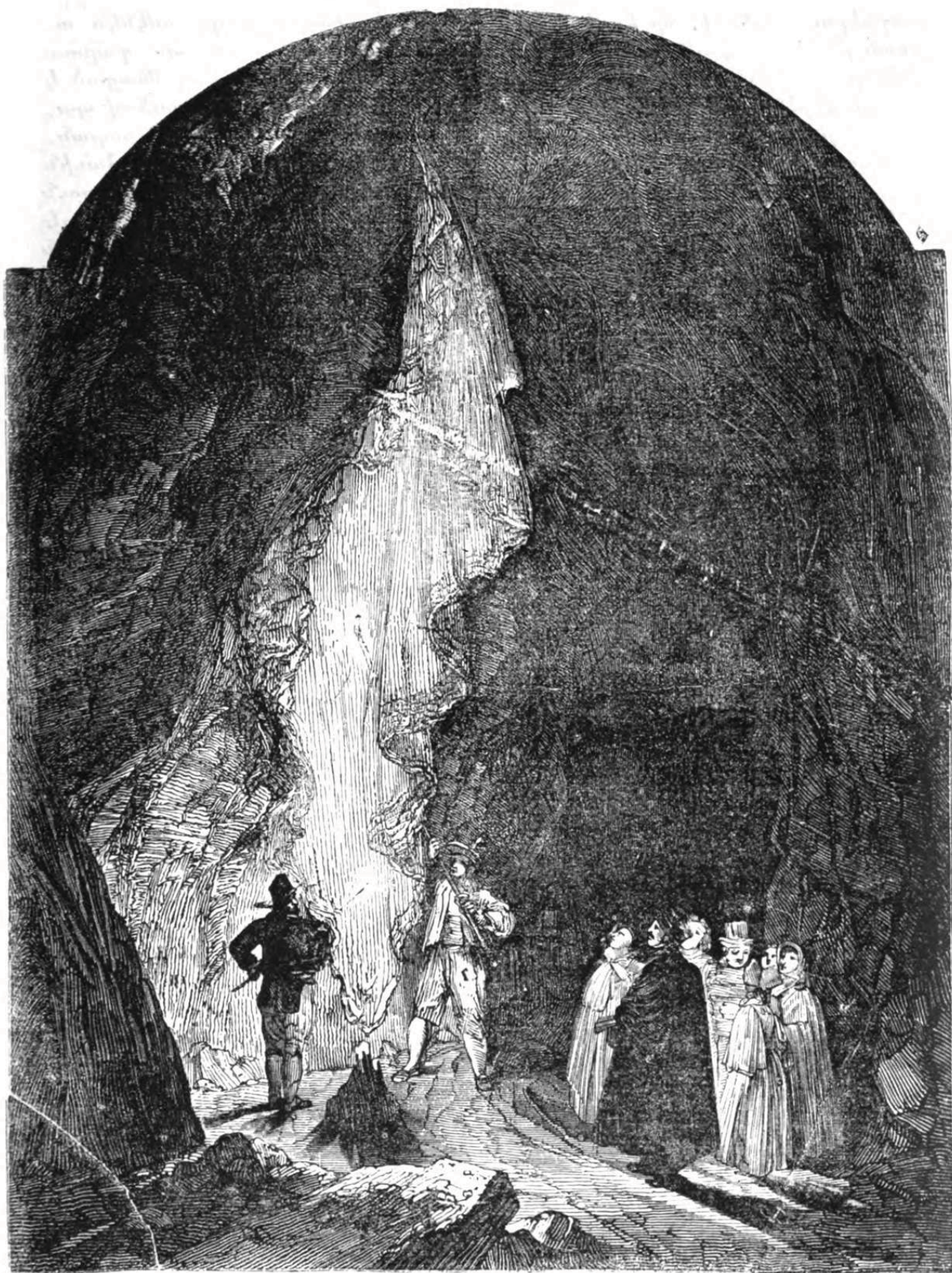
Զ. Պէտք է անհոգ ըլլալ տղոց ակռաներուն վրայ՝ ասոնք պիտի փոխուին ու տեղը ուրիշ պիտի գայ ըսելով . վասն զի առջի ակռաները աւելի շուտ կրնան փտտիլ, ու ետեւէն ելածներն ալ կըփրտտեցնեն : Կռաները աղէկ պահելու համար զգուշանալու է յանկարծական սաստիկ պաղ ու տաք բաներ կերցնելէն կամ խմցնելէն . ինչպէս թէ որ ձմեռը տաք կերակուր ուտելու ժամանակը տղան պաղ պաղ ջուր խմէ վրան : Կերակուրի մնացուքը տղուն ակռաներուն մէջ մնալով պատճառ կըլլան փտութեան . ուստի պէտք է կակուղ գրիչով մը կամ մասնաւոր ակռայ մաքրելու գործիքով մաքրել տալ ակռաները, ու ետքը գաղջ ջրով թրջած լաթով մը սրբել : Շատ օգտակար է նաեւ երկու իրեք օրը մէյմը վրձինով մաքրել ակռաները, բայց զգուշութեամբ որ չնտերքը չըջարչորկին : Եւ ամէն զգուշութիւններէն վերջն ալ ճար չըլլար, երբեմն աս կամ ան ակռան կըփրտտի . պէտք է հանել տալ, քան թէ քիչ մը ցաւ տալ չուզելով՝ երկար ցաւերու ու քովի ակռաներն ալ փրտտեցնելու պատճառ ըլլալ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լ՛ուելպէրէի տըր :

ԲՆՈՒԹԵԱՆ զարմանալի տեսարաններուն կարգն են նաեւ լեռներուն մէջի ու երկրիս տակի մանր ու խոշոր այրերը, որ քարանձաւ ալ կըսուին : Լ՛ոնց մէջ ոմանք իրենց ընդարձակութեանը համար խիստ անուանի են, ոմանք ալ իրենց մէջի քարացած ջրերուն համար՝ որ հայերէն պաղանձաւ կըսենք, վասն զի աս քարացած ջրերը աղբիւրներուն վրայէն կամ

Լճիկաւորի աղբի :

տներուն երգիքէն կախուած սառի կտորներու կրնմանի, որ երբեմն ինչուան գետին ալ հասնելով՝ մեծամեծ սիւներ ալ կը ձեւացնեն. կամ թէ ինչպէս վերէն կաթած ջուրը՝ ասանկ ալ վար ընկածը՝ կամաց կամաց քարանալով ու սիւնի պէս երկըննալով՝ կուգան իրարու հետ կըմիանան ու անկէ ետքը կըսկսին հաստընալ: Երբեմն ալ այրին յատակէն կամ քովի պատերէն դուրս ելած ջրերը քարանալով՝ տեսակ տեսակ բոյսերու ու սունկերու ձեւ կառնեն: Պաղանձաւներուն գոյնը սովորաբար մութ ձերմակ կըլլայ, բայց շատ անգամ ալ կարմիր կապուտ՝ սև ալ կը գտնուի, և ասոնք ալ բնաստը՝ կըսուին:

Թէ ընդարձակութեանը և թէ պաղանձաւներով զարդարուած ըլլալուն համար խիստ անուանի է Լ'տելպպէրկի այրը, որուն համառօտ ստորագրութիւնը հոս գնենք:

Թորեստէն 7 մղոն հեռու 1) են. նա երթալու հասարակաց ճամբուն վրայ մեծ գեղ մը կայ որ գերմաներէն Լ'տելպպէրկ կամ Լ'տէրսպէրկ կըսուի. իսկ տեղացի Վալյն ըսուած խռուածներուն լեզուովը Փոսթօյնա՝ 1) Ե գեղէն կէս ժամ հեռու դէպ 'ի հիւսիսային կողմը այր մը կայ. ասոր մէջի ընդարձակութիւնը այնչափ է որ իրեք ժամ կը բռնէ միայն քալուելու տեղին մէկ ծայրէն ինչուան մէկայը ու դեռ չմըննար: Եւրոպայի մէջ ինչուան հիմա գրտնուած այրերէն մէկն ալ չկայ որ ասոր պէս գեղեցիկ ու վսեմ տեսք ունենայ՝ գոյնգոյն քարացեալ ջրերովը որահագին բարձրութէն ու մեծամեծ կամարներէն վար կախուած են, յատակէն ալ զանազան ձեւերով դէպ 'ի վեր բարձրացած՝ ուրիշ շատ այրեր ալ կը ձեւացնեն մէջէ մէջ շատ ահաւոր ու սիրուն տեսարաններով: Թէպէտ և աս երևելի այրը տեսնելու

համար հին ատենէն 'ի վեր ճամբորդները կերթային, բայց ամէնէն աղուոր կտորը ինչուան աս դարուս սկիզբները դեռ անյայտ մնացած է եղեր: 1) Էօվէնկուէյֆ անունով պարոնը 1816ին այրին մէկ կողմը քարանձաւ մըն ալ գտաւ. աս քարանձաւին մուտքը ան փոսին վրայ կընայի որուն մէջ Փիուքա ըսուած գետը կը վազէ ու կընկղմի. ասկէ 24 ձողաչափ՝ անդին երթալով ճամբան կը խոտորի դէպ 'ի արևելք, ու 30 ձողաչափ ալ անանկ առաջ կերթայ: 1) Էկ մեծ միջոց մը կայ՝ 60 ձողաչափ ընդարձակութիւն՝ որուն մէջ տեղէն կանցնի Փիուքա գետը. աս միջոցիս բարձրութիւնը 19 ձողաչափ է: Գետին վրայ 13 ձողաչափ երկայնութիւն բնական կամուրջ մը կայ, որ վրայէն անդին կանցնուի և կերթըցուի գետնափոր ճամբան. ասոր տակի անդունդին խռութիւնը այնչափ է որ եթէ քար մը մէջը նետես՝ իյնալուն ձայնը հազիւ կը լսուի: Ենկէ նեղ ճամբաներէ անցնելով մէկ ընդարձակ տեղ մը կը հասնիս որ մէջը շատ գրուածքներ կան զանազան ձեւերով ու փակագիրներով. ասոնց մէջ հիները 1393ին աւատենները գրուած են, ետքիները ինչուան 1676. ըսել է թէ անկէ ինչուան 1816 ուրիշ մարդ չէ գնացած հոն: Ե տեղուանքը քար մը կայ որ ուրիշ քարերէն տարբեր ձեւ ունի, և անանկ տաշած է որ կիմացուի թէ դրան մը շեմ է եղեր. ուստի հաւանական է թէ այրը ատենով աս կողմէս դուռ մը ունի եղեր որ ետքը գոցուեր է: Ե միջոցիս մէջ կը գտնուին նաև մարդու ոսկորներ՝ կէս՝ մը քարացած. մէկ ամբողջ կմախք մըն ալ կայ պաղանձաւով պատած՝ որ մէկ թևը սիւնի մը պլլած կեցած է: Ե կողմն վտանգաւոր ըլլալէն՝ հիմա քիչ մարդ տեսնելու կերթայ. բայց հին ատեն ասիկայ մէկալ կողմերէն աւե-

1 Պալլափ:

2 Փոսթօյնա արծիւ ըսել է, Արեւոյդէրի ալ գերմաներէն Արծուի լեռ կընշանակէ:

1 Տաճկ. «Երեգ»: Մէկ ձողաչափը փարիզու ողջով 6 ոտնաչափ է:

լի ծանօթ է եղեր, ինչպէս որ գըրուածքներէն կերեւնայ. մեղք որ ջրերը չորս գիէն մէջը վազելով կերեւնայ թէ քիչ ատենէն պիտի աւրեն աս կտորը: Այն բնական կամուրջէն ետ դառնալով Փիուքա գետին աջ կողմը կանցնիս, 86 աստիճանով ժայռի մը վրայ կեւլես, և ուրիշ մուտքով մը այլ և այլ նոր տեսարաններու մէջ կըմտնես. ասոնց մէջ մատուռ ըսուած տեղ մը կայ որ մարդ չկրնար մէջը մտնել, և քովի պաղանձաւին զարնես նէ անանկ կըխօսի որ կարծես թէ մեծ զանգակ մըն է: Այն մուտքէն 700 ձողաչափ հեռու վարագոյր ըսուած միջոցը կըհասնիս, որ վարագուրի ձևով գեղեցիկ ու կէսթափանցիկ կարմիրու ճերմակ պաղանձաւներով զարդարած է. աս կտորին պատկերն է մեր հոս գրածը: Ուրիշ տեղ մը մեծ ջրվեժ մը կերեւնայ՝ պաղանձաւներէ ձևացած. անկէ ալ հեռու պաղանձաւէ սիւն մը կայ, որուն վերի կտորը արձանի նման ըլլալով սուրբ Ստեփանոս կըսուի: Այս արձանին հարաւային կողմը կիյնայ գեղեցիկ պաղանձաւէ սիւն մը որ գետնէն վեր բարձրացած է, ու վրան աւազանի ձևով կլոր է. աս աւազանին մէջ այրին ձեղունէն կաթիլ կաթիլ ջուր կըվազէ, ու վազած ատենը մէկ կողմանէ ալ քարանալով վերէն վար գեղեցիկ պաղանձաւ մը ձևացեր է որ ջուրը վրայէն յստակ աղբիւրի մը պէս կըվազէ, ու ծայրը հասնելէն ետեւ կըկաթէ:

Բոլոր այրին էն հեռու տեղը որ ինչուան հիմա կրցեր են հասնիլ՝ 1310 ձողաչափ է մուտքէն. անկէ անդին ալ կերեւնայ թէ շատ տեղ կայ, բայց մէջտեղը մեծ լիճ մը կոխած է որ անդին անցնիլը անկարելի է: Այս լճին մէջ տեսակ մը ձուկ ալ կըգտնուի ճերմակ, որ ամենեւին լոյս տեսնել չուզեր: Այրին մէջը անվտանգ պտըտելու համար՝ շատ տեղ ճամբաներ բացած, կամուրջներ ձգած, սանդուխներ փորած ու բարձր կենալու տեղուանք շինուած են. մար-

դիկ ալ կան որ այրին շատ կողմերը գիտնալով ձեռուրնին մեծամեծ ջահեր բռնած՝ ճամբայ կըցուցնեն աս բնութեան հրաշալի գործքը տեսնել ուզողին: Տեղացիք կըպատմեն թէ աս տարիներս իրեք չորս անգլիացի ճամբորդներ իրենք իրենց գլխուն այրին մէջը մտեր են ու մէյմըն ալ դուրս չեն ելած. հաւանական է որ լճերուն կամ փոսերուն մէկուն մէջ ընկած խղդուած ըլլան. մանաւանդ որ գրեթէ բոլոր այրին մէջ մուծ ու խաւար է, և միայն մուտքէն քիչ մը լոյս կառնէ, ան ալ խիստ քիչ տեղ:

ԱՋԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սոսաւսի գլխաւորական ու խաղաղական պաշտօններուն մէջ երեւելի եղած հայազգի իշխաններ:

Այս ազգին բնական ու բարոյական կատարելութիւնները համընկելու ատեն անաչառ դատաստան ընողը կըտեսնէ որ մեր ազգը օտար ազգերու սիրով ծառայելուն համար պէտք չէ որ ազգատեաց սեպուի. հապա նոյն յատկութիւնը իրեն կատարելութիւն սեպելու է, և այն պիտի կատարելութիւն մը որ թէ իրեն և թէ ազգին և թէ օտարներուն օգտակար է: Այս յիրաւի. հին ու նոր պատմութեանց մէջ, արեւելեան ու արեւմտեան տէրութեանց մէջ, հայերը ինչ պաշտօնի կամ ինչ ծառայութեան որ ձեռք զարկեր են՝ միշտ գովելի եղեր են իրենց հաւատարմութեամբն ու քաջութեամբը. ասանկով թէ իրենք աղէկ անուն ունեցեր են ու սիրելի եղեր են օտարներուն, և թէ իրենց ազգին անունը պայծառացուցեր են: Դատին յայտնի է թէ հին ու նոր ատենները Պարսից, Յունաց ու Սմանցոյ տէրութիւններուն ծառայութեանը մէջ որչափ երեւելի հայեր մեծ անուն ու